

Ото Хорваџ и Радмила Гикић Петровић

БОЖАНСКИ ТРЕНУТАК

Ото Хорват рођен је 1967. године у Новом Саду, где је завршио основну школу, а потом је био ђак Карловачке гимназије у Сремским Карловцима. Студирао је у Новом Саду, Ерлангену и Берлину. Живи и ради у Фиренци. Објављене књиге поезије: *Где несџаје шума* (1987, „Бранкова награда“), *Горки лисџови* (1990), *Зџрушавање* (1990), *Фоџоџрафије* (1996), *Дозвола за боравак* (2002), *Пуџоваџи у Олмо* (2008, Награда „Мирослав Антић“), *Изабране & нове џесме* (2009). Романи: *Сабо је сџао* (2014, Награда „Биљана Јовановић“, Награда „Мирко Ковач“ и најужи избор за НИН-ову награду), *Ноћна џројекџија* (2021). Књига прича *Као Целанови џубавници* (2016). Преводи: Јанош Пилински, *Краџер* (1992, Награда Друштва књижевника Војводине за превод године), Ото Фењвешџи, *Анђео хаоса* (2009), Ханс Магнус Енценсбергер, *Последњи џоздрав асџронауџима* (2010).

Радмила Гикић Петровић: *У књизи Као Целанови џубавници, сџомињеџе чеџири „дује меланхоличне џодине у Будиму с меланхоличном суџруџом“. За наше чџџаоце било би занимљиво да нам кажеџе како и заџџо сџе се одлучили за одлазак из Новеџ Сада, које су, ако су, џредносџи одласка?*

Ото Хорват: Јунак моје приповетке каже да је тамо живео четири године, ја сам међутим живео мање од две године у Будимпешти. Својим јунацима, па и свом лирском ја дајем могућност да одскоче, да промене обичан и незанимљив живот аутора. Стога би све што сам написао у песмама, као и у прози, требало, у том смислу, читати с великом дозом резерве.

Одлучио сам се непланирано. У лето 1991. налазио сам се у Перуђи на курсу језика при Универзитету за странце. Тамо сам упознао једну Немицу због које сам се пресе-лио, након што сам завршио дугу процедуру папирологије, у Ерланген. У међувремену сам становао код стрица у Будимпешти и наивно чекао да се заврши рат у Југославији и све врати у познату нормалу. Али одговор историје, а то сада знам, био је *Мало морџен*. У Ерлангену сам се уписао на Филозофски факултет и одабрао Новију немачку књижевност као први, Италороманску филологију као други, а Славистику као трећи предмет. Дипломирао сам и стекао звање М. А. (*magister artium*).

За мене, који се везујем за места као морски прилепак за стену, било је то време приличних потреса. А ко их није имао? Данас ми се чини да сам могао и другачије одлуке донети, али воз је прошао. Односно, како кажу Италијани: Не вреди плакати над присутим млеком.

Не бих говорио о предностима у вези с напуштањем домовине, пре о искуствима. Неко се усуди, неко реши, неко буде приморан на велико пресељење. Ја сам сигурно научио нешто што не бих да сам остао у Новом Саду, језике на пример. С друге стране, нисам остварио свој клиначки сан да преводим књиге и градим мостове између две културе којима припадам.

Р. Г. П.: *Прва збирка ваших поезија Где нестаје шума сва је у ритму блуза, у лушању младе особе, у шрапању кроз породично искуство и преиспитивање. Колико је суматризам условио стварање такве поезије?*

О. Х.: Суматризам сам сигурно упознао у Карловачкој гимназији пре него бит поезију Керуака, Гинсберга и тако даље. Не искључујем могућност да је утицао на те моменте у мојој поезији, али сам се свесно и намерно угледао на америчку поезију. Слободан стих, колоквијална нарација и бунт оставили су на мене дубок утисак. Не заборавимо да се моја прва читалачка искуства везана за поезију односе на Шандора Петефија, Миклоша Раднотија, Ендреа Адија, Јожефа Атилу, јер сам похађао мађарску основну школу. У мађарској поезији се изузетно много римује и негује везан стих, па сам чак и ја римовао на теме Дан Републике, Јесен је стигла у наш град и тако даље. Анегдота у вези с тим је да сам постао песником тако рано јер сам био лењ да пишем две-три странице писменог рада, па бих уместо тога за неколико минута написао три-четири римоване строфе на задату тему и домаћи је био урађен. А петице су падале као крушке.

Р. Г. П.: *Године 1990. објавили сте збирку поезија Горки листови и овако размишљали: „Уверен сам сада да добра поезија није за читање / (од корица до корица). довољна је једна / лепа слика. један скок плаве нимфе / у иланинско језеро окружено шамним боровима.“ А данас?*

О. Х.: Суочавате ме с програмским стиховима младог лиричара с којим данас немам много заједничког. Подсетили сте ме на немачког књижевног критичара Марсела Рајх-Раницког, који је нешто слично рекао у телевизијској емисији *Литерарни квартејл* поводом збирке прича једног аутора чијег се имена нажалост више не сећам, да је збирка вредна управо због једне једине приче која је по његовој оцени генијална, док су остале прилично лоше. Чини ми се интересантним управо то да једна прича доминира читавом књигом и баца у заборав све остале, иако је писац сигурно и њима посветио довољно времена и рада као и тој јединој. Шта се десило? Имам утисак да је Рајх-Раницки посматрао збирку као један уметнички процес, као да су све остале, мање добре приче, биле припрема, биле у служби те једине генијалне приче. Да се вратим читању поезије. Шта носимо, шта нам остаје након читања једне збирке? Сигурно не све песме и сви стихови, него највероватније једна једина песма или један једини стих. Једна слика која нам остаје урезана у сећање као ожиљак који нам је драг и без кога бисмо кроз свет ишли сиромашнији и несигурнији.

Фасцинира ме још увек чињеница да у неким песмама, стиховима, могу да осетим енергију, ватру, светлост, свеједно је како ћемо је назвати. То је наравно тешко објаснити, али за мене је песма или жива ватра или је мртва, хладна риба. Углавном на тај начин делим песме. Ватра и не-ватра.

Вероватно сам на то мислио када сам рекао да је могуће да збирка вреди само због једне песме или једног јединог стиха.

Р. Г. П.: *О књижи Згрушавање Михајло Панчић је записао да ваша поезија „лева о ишањима езистенције из персјективе сасвим личној искуства, бележећи одређени шренушак постојања“.*

О. Х.: Да, то се може рећи за ту младалачку књигу песама. Другачије међутим у тим годинама и не може да се пише осим да се бележе сасвим лична искуства. Ето, то је последња моја књига (написана је 1989) која је изашла у СФРЈ, с њом се не само за мене завршило доба младости и невиности.

За моје младалачке песме рекли су да припадају неолиризму, затим су их сврстали у интимистичку поезију. И то је све вероватно коректно, као и Пантићево запажање. Само што понекад не знам шта да радим с таквим појмовима, као што су неолиризам или егзистенција. Не осећам да заиста говорим о мојим песмама. Провоцирам парафразирајући Ека, али песму можемо објаснити само песмом самом.

Костолањи је негде рекао да су сви дијалози о животу и смрти. Ја бих рекао да исто важи и за песме, оне певају и истражују егзистенцију, а самим тим и не-егзистенцију. Наравно да су песме најчешће упитник, формулар о проблемима с којима се аутор кроз своје лирско ја суочава. Мени се међутим чини да лично и субјективно тешко можемо да елиминишемо из својих текстова. Мислим да је чак и покушај детаљног описа стене, неба или водопада на крају увек резултат личног доживљаја. Објективан поглед не постоји. У том смислу, моји први песнички кораци били су стандардни, ништа изван очекиваног за једног младог лиричара, неолиричара, али зашто да не, и неонеолиричара. С временом се дистанца увећала према том интимном кругу тема у мојим песмама и можда сам успео да учиним свој поглед наизглед мање субјективним.

Р. Г. П.: *Да ли је збирка песама Дозвола за боравак заправо љубавно усхићење, радост због тојлој лејша, сунца, сва у хедонизму? Преиспитивање кроз слике из дејиньсџива. И да њишамо: „Ко је усамљенији од њишника шџо чекају“?*

О. Х.: Наслов те збирке је, по мом мишљењу, једини успео од свих наслова мојих досадашњих књига. У том смислу књига је задовољила све моје критеријуме, чак бих неке од тих песама и данас радо потписао. Да, то је радост у песмама. Медитеран. Неко време истраживања и лета са А.

Р. Г. П.: *Зрела и њишџуна књига песама Путовати у Олмо инсџирисана је сликама ренесансних сликара и фотџографијама Керџеса и Мајеровица. Из ње њроџовара њишник ХХI века. Да ли се, слободно речено, може џоворити о њишџисној џоезији?*

О. Х.: Не, ја је не бих дефинисао као путописну поезију. Песме из те збирке настале су углавном у Фиренци, и рекао бих да се могу читати као некакав интелектуални дневник. Шта ме је тада занимало, одушевљавало. Из данашње перспективе чини ми се да после *Олма* и нисам могао ништа више написати служећи се стиховима. Изгледа да сам био стигао до неког лирског лимита. Испада да је то најбоља, али и последња збирка песама.

Р. Г. П.: *У књизи Изабрране и нове песме извршили сџе семанџичке џромене; а избаџивањем сџихова с коменџарима усавршили сџе форму џесме. Чему џо зџрушавање и џушџивање расџеваносџи, џодинама касније?*

О. Х.: Дошао сам до закључка да мање може бити више. Одбацити све што је непотребно, као ракета која током лета у васиону одбацује један по један део да би лакше

стигла до циља, то ми је била идеја. Јако бих волео да пишем као водопад, често имам потребу за таквим начином писања, али нисам тај тип очигледно. Имам превише цензора у глави, шта ли. Не, шалу на страну, ако размислим, можда има неког утицаја немачке лирике на моје последње песме. Енценсбергер, Бен, Целан, Гринбајн. Превод сам их или покушавао да преводим, правио белешке. Учио.

У вези са згрушавањем и угушивањем пада ми се на памет да многи сликари с временом, старећи, смањују дијапазон боја, као да и они одбацују баласте које носи младост.

Р. Г. П.: *Ваше ђесништво ђраје четврћ века. Да ли се може рећи да се оно ђемељи и израња из искуства, али не урања у стироје ђтрадиционалне форме, нићи дубоко урања у вашу ђесничку генерацију?*

О. Х.: Не знам шта да Вам кажем. Нисам о томе размишљао, мислим да ме таква питања негде и не занимају. Мени је увек било најважније да песма буде добра, да функционише по неким мојим стандардима. А сада да ли је у тренду или није, да ли припада или не припада традиционалним формама или темама, никада ме није занимало. Али на крају крајева, и слободан стих је већ постао традиција. Добро је што у мојој генерацији нико није слично мени писао песме, било би досадно имати два или три песника са сличним темама и сличним гласом. Неки млађи песници можда имају нешто од мог гласа, неке стихове, штимунг, препознавао сам код неких, али је могуће да сам само пројектовао. О томе ће можда неко други имати бољи увид и слику.

Р. Г. П.: *Јелена Ковачевић: „Фраменћизована лирска ђрича меланхоличке инћонације у коју је инћеирисано формално-констћрукћивно начело слободној сћиха ослобоћеној версификацијских оћраничења констћанћиа је целокућној ђоећичкој сћваралашћива Оћа Хорваћа“ (Летопис Матице српске, сепћембар 2016).*

О. Х.: Да, та меланхолија. То ме је пратило од почетка и мислим да ми је данас досадила. Али знате шта, неко вам прилепи такву етикету и онда је вучете читавог живота, иако можда баш и не одговара у потпуности истини. А што се слободног стиха тиче, наравно. Увек и стално. Ја нажалост римовање не подносим, нисам га подносио ни у основној школи, иако се на маћарском може много лакше римовати. Мени то није лежало, није ми се свићало и зато је за мене поезија слободног стиха била откровење. Прво Слободан Тишма, а затим сада већ српски класици Лалић, Павловић, Тадић и на крају поезија бит генерације.

Р. Г. П.: *Да ли сће ђресћали да ђишеће ђоезију и да ли је ђроза ђреваћнула на канћиару књижевносћи?*

О. Х.: Након што је Александра преминула покушао сам да напишем књигу песама за њу. Као сећање, као надгробни споменик. Ништа нисам успео да урадим стиховима и онда сам се упустио у авантуру дугих реченица, које нису лишене лиризма, нажалост, кажем, јер бих волео да имам другачију реченицу, али на томе морам још радити. У вези с тим ћу се послужити метафором. Када годинама трчиш на кратке стазе, на сто или двеста метара, онда ти је тешко да истрчиш маратон, стално мораш да се успораваш,

да не спринтујеш, него да држиш дуг корак до краја. Тренутно осећам да у тој форми могу да се изразим, а да ли ће остати само на прози, видећемо. Чини ми се апсурдно што се очекује да песник пише само песме, а да је проза некаква забрањена зона. Замислите молим Вас када би неко Мироу пребацивао што је са сликања прешао на скулптуру. Мало више флексибилности у главама оних који размишљају у стриктним категоријама и зонама не би било на одмет.

Р. Г. П.: *Када сīе објавили Сабо је стао, на књижевном пољу шіо је увршшено, условно речено, у оквире нове сīварносне прозе. Може ли се шіо ујоредити с аушобиографским нарашшивом, шіоуш Срђана Ваљаревића о Ишалију?*

О. Х.: *Сабо је сīао је свакако аутобиографска нарација, мада која нарација у суштини то није? Шалим се, само делимично, овде у Сабу... постоји низ догађаја и чињеница које сам преживео, које је преживела А. Ја сам се трудио да јој напишем споменик и веровао сам да ће књига остати у неком ужем кругу мојих пријатеља и познаника. Можда је могао неко изван Новог Сада да је прочита, и то ми је било сасвим у реду, па је прво издање од триста примерака било сасвим довољно, сасвим адекватно мом срцу. Требало је да та књига остане у тишини. Објављена је и тиме је процес писања завршен, прича је завршена и ја сам је оставио иза себе. Тако сам некако замишљао њен пут. Свакако не успех. Он ми у суштини није пријао, пазите, не фолирам се, морао сам пречесто да се суочавам с прошлошћу, да се сећам, а желео сам да престанем да се сећам и живим у прошлости.*

Р. Г. П.: *Кроз 34 шіолавлџа чшшамо исшвесш о шубишку вољене особе. Сами наслови шіолавлџа фишурирају као засебна шесма. А кожни кофер? Символично, јесу ли у њему, шшом очевом сшаром коферу, зшшаквана сећања? Символ шешжине?*

О. Х.: Сами наслови су у првој верзији били врло прозаични. Била су банална питања на које је јунак одговарао. Пошто ми се то учинило досадним и патетичним, морао сам да их онеобичим, па сам почео да се служим херметичним језиком, надреалним сликама и тако даље.

Кожни кофер се некако наметнуо због прве сцене путовања у иностранство. И онда је остао у тексту с јунаком и подстакао ме да допишем неке ствари које се у стварности у вези с њим нису десиле.

Имате право, кофер је нажалост постао предмет који више буди слике рата, бежања, напуштања тешког живота, него безбрижног годишњег одмора.

Р. Г. П.: *„Прешшайање сећања из шесничких збирки у роман и шромена њиховој обшикошворној израза осшавлџа ушшисак нешроменљивосшш свешш сећања који и даље обшшшава у засебном, шшаралелном универзуму“, зшшисала је Јелена Ковачевић (Летопис Матице српске, сешштембар 2016). Да ли је шшос свесш о смршшш оца?*

О. Х.: Пошто сам доста година живео с А., неминовно је да сам преузео неке мотиве из своје поезије, било да су песме настале још док се нисмо познавали, било да су написане када смо већ били заједно. Оне су свакако биле део мог живота, а овај роман је некакво свођење рачуна јунака са својим пређашњим животом.

А што се смрти оца тиче, мислим да се осећам у извесној мери кривим јер нисам инсистирао да позовемо лекара, иако се видело по њему да није у форми. Видео сам га после подне и био је блед, поседео сам мало код њега у стану и онда ме је послао кући рекавши да му је добро и да не бринем. Након неколико сати имао је последњи инфаркт. Сада знам јер сам читао књиге, тада нисам капирао шта му се догађа. Зато је вероватно он један од мотива у мојим текстовима. После овог последњег романа, *Ноћна пројекција*, мислим да више нећу имати разлога да се враћам том мотиву у својим будућим текстовима, ако их буде.

Р. Г. П.: Сабо је стао: *„Силоља изгледа да функционишем, али изнућра сам у рушевинама изнад којих круже црне вроне. Археолог који узалуд покушава да реконструираше несћало царствво.“ Ви сће записали да је ово књића излечења. Да ли је?*

О. Х.: У извесном смислу јесте. Да је остала незапажена од шире публике, сигурно би то била. То није књига коју радо поклањам, чак је и не спомињем, ако нисам приморан. Али морао сам да је штампам у форми књиге. Да нисам, да сам оставио рукопис само за себе у некој од фиока или картонских кутија, наставио бих да га дописујем, исправљам, преживљавам, мучим се. Овако је све остало између корица, у ствари, главнина ствари је остала. А оживљеке нисам могао да скинем и оставим их између страница, па су они још увек ту негде у мени.

Р. Г. П.: *„Хорваћ је својим ћрозним ћрвенцем најисао наоко чисћо албахаријевску књићу: о немоћћностћи ћисања, о смрћчи оца, о ћућевима...“; записо је Милош Јоцић (Поља, јануар–фебруар 2015).*

О. Х.: Знате, ја сам у суштини мало читао Албахарија. Више сам читао његове преводе. Прочитао сам два-три романа, не више. А мотиви које спомиње Милош Јоцић толико су општи и толико их често можемо наћи и код других аутора, да мени на памет пада пре Хандке или Т. Бернхард, него Албахари. Видите, то је моја перспектива јер боље познајем књижевност немачког подручја, с обзиром на то да сам германиста. У том смислу, обојица смо у праву.

Пошто је Албахари ипак ненадјевив мајстор прозе, био и остао, ја сам поласкан комплиментом Милоша Јоцића, узмимо да је комплимент, али мислим да нисам могао ништа друго него да се ухватим укоштац с најтежим и најприсутнијим проблемима који су ме окруживали: немоћћност писања, неналажење одговарајућег израза, смрт најдражих, путеви и странпутице, и тиме станем на већ означене стазе Албахарија.

Р. Г. П.: *Марко Боћуновић (Траг, мај 2016): „Оћо Хорваћ се, као можда и најделоћворнићи аућор у ћољу екфразе у књижевностћи најисаној на нашим језицима, елећанћно уклаја у бојаћчи музеј речи свећске књижевностћи.“ Значи, у делима савремене умећностћи налазимо ћесме инсћирисане делима визуелне умећностћи. Колико у Вашој ћоезији има ових ћемаћча, визуелних умећностћи, на ћриммер, од ренесансних сликара ћа нагаље?*

О. Х.: Можда грешим, али песме према фотографијама или сликама јесу моје најбоље песме. Ево, да прецизирам, мени су оне најдраже. Екфраза је изузетно занимљив поступак у књижевности. Сакупљао сам чланке и књиге о њој јер сам се заносио да

ћу направити неки научни рад, али времена за то никада нисам имао, нажалост. За мене је невероватан моменат када се песма осамостали, у смислу да постане нешто друго, иако смо само описали, не и тумачили и објашњавали или дочаравали значења уметничког дела из визуелне уметности. Прво је песма идентична, наизглед идентична, описаном ликовном делу, да би се затим удаљила од њега и постала нешто више. Не знам да ли сам успео да објасним своју фасцинацију екфразом. Али свако може да покуша да доживи слично. Довољно је одабрати омиљену фотку или слику и описати шта видимо на њој и тако даље.

Р. Г. П.: *Шта можеће рећи о усамљености и уједињавања и гејресивној бескрајности, о њазним ѡронима.*

О. Х.: Те слике евоцирају неко прошло време, неки лош период. Неку изгубљеност. Требало ми је доста времена да се скоцкам да нема повратка. Не волим да размишљам о томе. О железничким станицама у Немачкој, Аустрији и Мађарској. Док сам похађао факултет у Ерлангену, баш сам често путовао возом. И познавао сам или препознавао из виђења многе људе на разним железничким станицама. Био сам део некакве проширене породице у непрестаном покрету. Поред неких личних сећања, Ваше питање ми је у памет призвало и прозу Краснахоркаија. Тама, хладноћа, ветар. Светло које се губи. То ме је пратило на тим путовањима.

Р. Г. П.: *Приликом добијања Наираде „Биљана Јовановић“ ѡговорили сте о ѡме како ѡреба ѡсаи, ошћро, неумољиво и незаустављиво, како је сам живои неумољив и незаустављив. Да ли ѡо значи да у ѡисању видиће једну од ѡоследњих шанси да се бесмислу да некакав смисао?*

О. Х.: Ах, данас изгледа да баш морам да деконструишем све своје некадашње изјаве, да их оповргнем. Али гледајући у контексту романа *Сабо је сѡао*, све што сам тада рекао стоји још увек. Дати бесмислу смисао једино је могуће кроз уметност, у њој постоји моменат некакве радости, светлости, трачка наде у смисао. Да се ради о самозаваравању, не морамо гласно да кажемо. Али наставићу у контексту *Саба...:* уметност више разговара с божанским него што то могу све религиозне главешине. Јер уметност настаје у божанском тренутку. Или га имаш – често или ретко, није важно – или га немаш. И ако не поседујеш тај моменат божанског у себи, ако те он не гони да ствараш уметност, онда ти све креативне школе овог света не могу помоћи. Нећеш постати уметник.

Р. Г. П.: *„Темељи се само на њејовом уверењу и на њејовом крајћком искуству, насѡавио би. Није најважније да ли ће књија досеји у библиотеку, односно да ли ће биѡи чиѡана, нејо да ли је ауѡор задовољан њоме... Дело је усјело само онда ако је усјосѡављена изјубљена хармонија свеѡа, а све осѡало је само сујеѡа.“*

О. Х.: Знате, верујем да свако ко ствара, односно већина оних који су уметници, зна када је насликао, исклесао, написао, компоновао нешто добро, а када не. Мислим, када одбацимо свој его, своје жудње и жеље и погледамо искрено на дело које смо створили, знамо јако добро резултат. И ако нас тај резултат испуњава, ако смо дали

максимум из себе и пренели у то дело, ако смо доживели катарзу и ментални оргазам и невиђену срећу, онда смо допринели хармонији света јер смо и сами постали део ње.

Р. Г. П.: *Припадаш оној групи писаца који своја дела пишу на основу сопствене искуства. А то није лако?*

О. Х.: До сада сам увек црпао теме из свог живота, а њих је било мало. Свој живот сматрам иначе прилично досадним. Никаких ту авантура нема, никаквих невероватних путовања, никаквих откривања. Своје највеће авантуре доживљавао сам ментално, сањајући на јави.

Сопствено искуство је за почетак добро, ту увек има материјала, чак и у оваквом баналном животу као што је мој, али није довољно за даље у књижевности. Фазон лежи у надоградњи, а ја нисам сигуран да из тога умем да урадим нешто више.

Романом *Ноћна пројекција* верујем да сам завршио с породичним темама и мотивима. Да сам затворио круг с текстовима на основу сопственог искуства. Видећемо, ако будем написао нов роман, да ли сам био у праву или сам се заваравао.

Р. Г. П.: „Као Целанови љубавници је књига од дванаест крајких прича које анализирају ситуације, тренушке, осећања, збуњености, најтежине, заједничке, промене, сећања и животице... Ове приче се наслањају на бољој традицију европске књижевности, од Бернхарда до Целана, али садрже и посебну стилску јединственост, избрушен израз, интригантност и емоционалност који су одликовали ранија њихова дела, било да је у њима роман... то је заједно време и просјора којим се аутор и читаоци заједно крећу“ (Политика, 29. октобар 2016).

О. Х.: Песме сам најчешће писао у тзв. *furor poeticus* стању, а и прозним текстовима најчешће не умем другачије да приступим. Да бих писао и приче, морам да горим изнутра, морам да будем у тој причи, у тој слици и да слажем речи према ритму који ми се чини најадекватнијим, који ми је практично дозвољен.

Такав приступ писању у поезији не изазива проблеме јер су моје песме углавном кратке, док код прозних текстова због дужине постоје моменти замора и празнине. Понекад ми треба доста времена да уђем у текст, да се вратим у ватру. Зато ми је потребно много више времена да завршим прозу. Као што сам споменуо, зауставио сам се на броју од дванаест прича, за друге нисам имао енергије.

Р. Г. П.: *Сјомингејте у истој књизи и Иштвана Домонкоша, те Јудиту Шалио.*

О. Х.: Обоје су били важни песници у једном периоду мог сазревања. А Јудиту сам и познавао из књижаре „Нолит“. Мени је било фасцинантно да могу тек тако да одем у књижару и видим ту жену која је велика списатељица. Мислим да се никад званично нисмо упознали, ја сам био тек клинац. Домонкоша никада нисам срео, нисам га видео уживо. Али сам слушао анегдоте о њему. И наравно читао његову поезију и одушевљавао се као никад. Велики песник. И он и Јудита имали су нешто посебно за мене, неки бунт, неку смелост да на другачији начин приступе песмама. Поред њих морам још да споменем Слободана Тишму и Мирослава Мандића. Тишмина поезија, она из шездесетих и раних седамдесетих, била ме је зачарала када сам био гимназијалац.

Месецима нисам могао да дођем себи од тих слика и речи. А Мандић је такође тих година био мени важан песник, али и као пријатељ, учитељ. Било би уосталом јако занимљиво када би се направио неки скуп о њему. Има нас песника и писаца који смо се дружили с њим и научили много о уметности.

Р. Г. П.: „У суштини, ња његова сиваралачка криза, пауза и њазнина њочела је још многи раније“, од Целанових љубавника, а да Вас уишамо како савладаше кризу не/иисања?

О. Х.: Не писати је за мене велика фрустрација. Највећа могућа фрустрација. То је као да не дишем, као да не живим. Без зезања. Могу неколико дана да не пишем, али размишљам о реченицама. И већ то ми је понекад спас.

На паузу или блокаду код мене су утицали највише спољни фактори – незапосленост, декинтираност, егзистенцијални стрес.

Р. Г. П.: По својој сируктури, а њре свега њо оном шњо чииалац наслеђује, а није се у њричи не њовори је „Фрајменѡ I“ о ашениашу на краља Александра Првог Карађорђевића у Марсељу. Да ли је ѡо, зајраво, историјска ѡрича, са мошивима личног, кад је реч о Вашем оцу?

О. Х.: Требало је да тај фрагмент буде у роману о оцу, у некој праправерзији *Ноћне ѡројекције*, за коју тада нисам знао да ће бити оваква.

Поред историјске важности, осим српске ту је и филмска историја, а постоји и момент личне историје. Мој отац је наине тврдио да је добио име по краљу Александру. Е, сад, његово крштено име било је Шандор, али се он потписивао као Александар. Довољно је оволико.

Мени је због тога био важан тај документарцац. Тамо умире отац једне нације, сведоци смо тога, и ја сам повезао његову смрт са смрћу свог оца, да му или да им одам пошту кроз кратку причу.

Р. Г. П.: *Оишњи уиисак након чииања Ваше књије ѡрича јесће да не доминира ѡнемајска уједначеност. Све су разнолике, другачије, а и сами сѡе рекли у једном инѡервјуу да вам је ѡо била и концепција. Осим ироније и самоироније, ѡреисѡивања и сумње (Политика, 17. XII 2016, Срђан Тешин, инѡервју).*

О. Х.: Постоји ипак једна тематска уједначеност, а она лежи у неуједначености. Пазите, то је био мој пројекат. Свака прича је морала да има другачију тему, другачији тон. То је била игра и испробавање снага. Ја сам се изузетно добро забављао пишући те приче, списак прича који сам имао пред собом био је нешто дужи, имао сам још скица за пет-шест, ако се не варам, али на крају сам се зауставио на тих дванаест. У међувремену сам изгубио жар и задовољство. Досадило ми је. А верујем да би се то и видело на причама које бих писао у том некреативном стању.

Апропо ове књиге, не треба заборавити и моју жељу да направим једну јасну цезуру према роману *Сабо је сѡао*. С књигом кратке прозе хтео сам да не будем више онај који је написао *Саба...*, него нешто друго, следеће. *Сабо...* ме је нервирао, терао ме је да останем у некој прошлости из које сам непрестано хтео да побегнем.

Р. Г. П.: Рилке, умесѝо савеѝа млагом ѝисцу, ѝоворио је: „Зарониѝе у себе. Исѝиѝајѝе разлоѝ збоѝ коѝ ѝишеѝе, ѝровериѝе да ли у најудаљенијем делу вашеѝ срца ѝосѝиоѝи њеѝов корен, ѝризнајѝе себи да ли бисѝе умрли ако би вам забранили да ѝишеѝе.“ Какви би били Ваши огѝовори?

О. Х.: Рилкеова *Писма млагом ѝеснику*, Графосово издање, имам га и дан-данас код кеве, књига с препознатљивим корицама у црној и црвеној боји, оставила је снажан утисак на мене у касном пубертету. И мислим да је овај цитат мој кредо од тада. Препознао сам се у њему и још увек га могу видети на својој застави. У смислу да ми је писање најважнија ствар у животу. То ми се потврдило током свих ових година. Када пишем – јесам, када не пишем – нисам.

Р. Г. П.: Ваши ѝисци су, ѝоред осѝалих: Буцаѝи, Бернхард, Џ. М. Куци?

О. Х.: Овој тројци морам додати и четвртог писца, који је на нашим просторима остао до данас скоро непознат јер није превођен, ако се изузме један превод Александра Тишме. Ради се о мађарском писцу Миклошу Месеју. Имам буквално све књиге ове четворице писаца. Што значи да су ми веома важни. Сваки на свој начин. А Буцати и Бернхард (поред Канетија) били су ми испитна питања на завршном испиту на Универзитету Фридрих-Александер у Ерлангену па сам заиста морао да их познајем до ситних детаља. Завршни испит (за диплому *magister atrium*) био је доста неформалан, седео сам за округлим столом са три професора који су ме решетали питањима. Љубазно и елегантно су ми постављали тешка питања, као да је нормално да знам одговор на њих, што јесте било тако, али ми је то био најтежи испит за све време школовања. Канетија, упркос свему, нисам заволео.

Месеј Микош ме и дан-данас одушевљава. Док сам студирао Хунгарологију у Новом Саду, на њега ми је скренула пажњу професорка Беата Томка, као и на Ћерђа Петрија. Дала ми је њихове књиге, али тада ниједан од њих није оставио утисак на мене. Био сам незрео за њихову поезију, шта ли. Јер неколико година касније, када сам их поново узео у руке, био сам опчињен. Неке Петријеве песме сам превео и објавио у периодичи, пре неколико година направио сам један антологијски избор из његове поезије, као што је то био случај с Енценсберговим песмама, али ми је још у фиоци. Требало би да се поново прихватим његових песама, али ме некако мрзи. Видећемо да ли ћу успети да себе натерам да финансирам књигу. Месеја сам читао и читам периодично. Када се заситим других писаца, он ми је најсигурније задовољство.

Исто је и с Куцијем, мада његову трилогију с Исусом не убрајам у омиљене књиге. У ствари, не убрајам их ни у шта. Нажалост. Припадам оној групи његових обожавалица који споменуте књиге не капирају.

Поред њих треба да споменем за мене пресудне писце и књиге: Данило Киш, Слободан Тишма, Јанош Пилински, Енценсбергер, Макс Фриш, Делиово *Погземље* и неки романи Антонија Лобoa Антунеша. Они су мој свет.

Р. Г. П.: Радиѝе од 8 до 17 саѝи канцеларијски ѝосао? Па и ѝородичне обавезе?

О. Х.: Радно време од 8 до 17 у канцеларији подразумева још најмање два сата или сат и по путовања до радног места и назад. Ако се томе додају породичне обавезе,

односно задовољство породичних обавеза око малог детета, онда се баш и нема много времена за уметност. Моји сати резервисани за писање су од 21, али најчешће од 22 до поноћи. То је често једини извор фрустрације: немање времена за писање. Претпостављам да постоје уметници који имају времена напретек да раде на својим пројектима. Можда је то ствар среће, можда куражности. Ја углавном нисам имао петљу да живим од писања, па не треба да се жалим. Само констатујем фрустрацију. Због тога морам бити сконцентрисан у тих сат-два времена сваке вечери током радне седмице. Викенди ми пружају предах, али ни они ми нису довољни за све што желим да напишем или прочитам.

Р. Г. П.: *Нисџе на јавним мрежама, зашџо?*

О. Х.: Неки моји познаници наговарали су ме да отворим Фејсбук страницу, да имам Инстаграм, да је то важно за моје књиге, каријеру, видљивост, али мени је то компликовано. Временски не могу да постигнем ни оно најважније за себе, да пишем или читам колико ми је потребно да будем задовољан, па због тога заиста нећу да се бавим јавним мрежама. А не видим ни сврху. Ја пишем књиге, размишљам о књигама. Желим да комуницирам путем њих.

Самопрезентација и реклама на друштвеним мрежама ме не интересују, а и времена имам увек мало за суштинске ствари.

Иако ми недостају моји новосадски пријатељи, више волим да их позовем телефонем него да сам накачен на њихове Фејсбук странице.

Р. Г. П.: *Колико сам чула, не волиџе да дајете интервјуе.*

О. Х.: Морам са жаљењем да констатујем да ме интервјуи изазивају да будем бољи и паметнији него што јесам заправо. Нехотице се конструише слика о себи која не одговара баш истини. То ме нервира, хтео – не хтео заузимам неку позу која ми није природна.

Некако ми се чини да интервјуи немају много везе с оним аутором који је написао књиге. Као да постоји расцеп између аутора док пише и аутора док одговара на питања. Мени је ближи и дражи онај који седи у соби и пише, ради на својим реченицама, пушта да га носе приче и оркани.

Зајед је дати први интервју, онда је готово. Не можеш да се повучеш, као када ниси дао ниједан.

Р. Г. П.: *Најновији роман, Ноћна пројекција, посвећен је Микеле-Федерику, џре свих. На крају романа џакође сџомињеџе особе које су Вам биле блиске у времену док сџе џисали, џа, џоред осџалих, и Бору Адашевића. Да ли су они, на неки начин, били „саучесници“ у сџварању романа?*

О. Х.: Микеле-Федерико је мој син и учинило ми се згодно да му посветим књигу некакве потраге, некакве младости коју ће можда једног дана препознати у бледим цртама, али препознати.

Бора Адашевић је био мој изузетан саговорник. Нажалост, преминуо је изненада и то је за све нас остала велика трагедија. Мало је оних који знају да је Бора први прочитао

неколико фрагмената мог првог романа, када су ти фрагменти лежали као срча с којом нисам знао шта да урадим и када сам бацао на папир све што ми је падало на памет. Његово охрабрење да радим даље на Сабу (који се тада још звао Horvath) за мене је у том тренутку било важно јер сам се осећао као да сам одсечен од света. Пиши, човече – написао ми је у имељу. Имали смо искрену и добру преписку и у том смислу и он је био мој саговорник док сам компоновао свој нови роман чију је праправерзију имао прилику да прочита.

На крају својих прозних књига остављам неке индикације ко ми је био важан, које књиге, која музика. То, на моје разочарање, није изазвало никакав одјек код оних који су писали приказе о њима.

О директном саучесништву не мислим да се може говорити, али о индиректном у сваком случају. Јер нисам затворен у кулу из које не излазим док пишем своје текстове.

Р. Г. П.: *Једнонедељни боравак Вашеј јунака одвија се у Новом Саду, у који стиже из Фиренце. Већ од аеродрома, с максимом, најовештене су тамне слике ђубришиа које се налазе на уућу ка кући. Да ли је назначени јунак јасно знао шта жели да пронађе у свом некадашњем месту живљења?*

О. Х.: Он је тражио истину. Да ли је постојала или није дедина фабрика соде јесте прва бобица у грозду потрага које чине овај роман. Препустити се току романа је у овом случају за мене било корисно јер су се нека питања створила и надовезала на остала. Као рецимо очева фиока с дуплим дном и фотографије оргије или оргија у њој.

Р. Г. П.: *„У једном тренутку у Фиренци, док сам се спремао на уућ, јало ми је на јамеј како је моуће да сам као у некаквом баналном и провидном кримићу ја сам предмет своје ишраје и да можда не би требало да се самозаваравам никаквим ишњима у вези са својом иородицом.“ Да ли је то уједно и ишраја за идентитетом и суочавање с прошлошћу?*

О. Х.: Слажем се. Овај текст је покушај да се опише идентитет или један део идентитета који сам понео из Новог Сада. Идентитет као проживљене године и као измишљени догађаји, авантуре. Али и идентитет који сам овим текстом и свесно направио, јер то није мој идентитет, него мог јунака.

Р. Г. П.: *Зајечен у свом раду, у Новом Саду, у који је стигао из Фиренце, где годинама борави, јунак се зајчао: „Или нисам могао себи да признам да овде више не припадам ни физички?“*

О. Х.: Знате, то јесте једна банална реченица, али из сопственог искуства знам да су такве ствари ипак болне. Ја сам преувеличао трагедију неприпадања граду у ком сам одрастао, али неке истине ипак има у томе. Мислим, неминовно је да се дешавају развезивања и поновна везивања за неке географске тачке. Такође из искуства знам да треба научити да се живи с неприпадањем и уживати и у дистанцама које се с временом десе и које понекад и нестану.

Р. Г. П.: *Да ли је Вама било јасно о чему ће бити Ваш роман на крају крајева?*

О. Х.: У суштини није. Моја другарица из гимназије, Сандра Урбан, која је уједно и моја лекторка, и мој друг, Душко Вукадиновић, из гимназијског разреда, рекли су ми скоро идентичну реченицу након што су прочитали рукопис: Ово је роман о *хладним данима*. Када сам након разговора с њима сео, узео рукопис, сложио коцкице, схватио сам да су у праву. Све је ишло ка томе. И редослед поглавља у суштини није битан. Резултат би увек био исти. Та историјска чињеница, тај монструозни масакр Срба и Јевреја од стране мађарских фашиста и те како је оставио трага (да ли видљивог или не, није битно) на генерације после Другог светског рата. А другачије и не може због тежине злочина.

Р. Г. П.: *Занимљиво је да су у књизи сџранице које су њосвећене мрџвој сесџри („Рођена сам мрџва ња се може ређи да се нисам ни родила“) шџамџане свеџлијом бојом. Одакле вам џа, иџак, несвакидашња, ориџинална идеја?*

О. Х.: Пошто нерођена сестра јунака говори из лимба, морао сам на другачији начин да обележим њене монологе. Изоставио сам интерпункцију, али то ми није било довољно.

Покушао сам да њен говор означим курзивом, али ми се није допало. Онда ми је пало на памет да се њен говор не чује као говор живих, да је он тих, једва чујан. И онда сам то применио и на боју слова. Она су у првобитној верзији била много блеђа, једва читљива. Сада мислим да је требало да ти делови текста ипак остану такви, није требало да попустим убеђивању пред штампу да се у књизи неће ништа видети.

Р. Г. П.: *На једном месџу ваш јунак консџаџује: „Када веђ о друџима не моџу да џричам, можда моџу о себи? Тачно и џрецизно?“*

О. Х.: Ја бих ту реченицу узео с великом резервом. Не пита се без разлога јунак да ли може да прича о себи на тај начин. Он као да зна да то баш и није могуће. Како бити тачан и прецизан у свету који он не доживљава таквим? Он се налази пред задатком који није могуће испунити. Несигурност, какву свако носи у себи према догађајима из сопственог живота, овде је појачана несигурношћу и немогућношћу да се о животима његове породице направи чиста фотографија.

Ако постоје моменти у мом роману који су аутобиографског карактера, ја сам се трудио да их учиним скоро непрепознатљивим. Да их контаминирам маштом, претеривањем или изостављањем.

Р. Г. П.: *Биџи друџачији, биџи обележен, као шџо је оџац са својом џрбом, или мајка са крађом ноџом, џереш је који се носи до краја живоџа.*

О. Х.: Физичке мане родитеља јунака су метафора за бивање другачијим. У случају јунака романа у питању је мањинска припадност која их чини другачијим. Да се не бих уплео непотребно у неке опасне паукове мреже, одлучио сам да јунак и сам има некакав физички дефект, односно мисли да га има. Није до краја сигуран. Био је у војсци, дакле није могуће да има краћу ногу, али он верује да је има, јер то је део његовог наслеђеног идентитета.

Р. Г. П.: *На крају књије мајка ѿговори, уочи њејовој ѿвзрајќа у Фиренцу: „Или насѿстави да нас сањаш, или нас заборави.“*

О. Х.: Ту реченицу вероватно не изговара мајка заиста, него је јунак замишља, јер је то једино што му преостаје пошто није успео да сазна све о својој породици, како је веровао да је могуће. Стављен је пред дилему – или да сања, а у сновима су све комбинације истините јер су део логике сна, или да заборави и на тај начин да се ослободи терета прошлости.